

TEMIDA
Decembar 2009, str. 93-103
ISSN: 1450-6637
DOI: 10.2298/TEM0904093K

Zločini mržnje

MILICA KOVAČEVIĆ*

Zločini mržnje tek poslednjih godina izazivaju izvesno interesovanje naše stručne javnosti. U članku su izložene pojedine definicije zločina mržnje, pošavši pre svega od anglosaksonske literature, koja se ponajviše bavi ovom problematikom. Cilj rada je da se izvrši analiza naših zakonskih rešenja u vezi sa kontekstom o kome govorimo, te da se donekle razmotre poreklo i vrste predrasuda koja se smatraju motivom zločina mržnje, uz ukazivanje na određene faktore koji doprinose nastanku predrasuda. Na kraju, ukazujemo na mogućnosti za borbu protiv zločina mržnje, odnosno za preveniranje istih.

Ključne reči: zločini mržnje, predrasude, viktimizacija, netrpeljivost, govor mržnje

Definisanje zločina mržnje

U literaturi se susrećemo se različitim definicijama zločina mržnje, s tim što ni jedna od njih ne osporava da su u pitanju zločini motivisani predrasudama. Predrasude se prevashodno tiču žrtvine pripadnosti različitim manjinskim grupama, ili kakvih njenih ličnih osobina. Tako, možemo reći da zločin mržnje podrazumeva primenjivanje različitih oblika nasilja prema žrtvama koje su odabrane po kriterijumu rasne, nacionalne, etničke i verske pripadnosti, ili na osnovu seksualnog opredeljenja, kojim kriterijumima se može pridodati još i invalidnost i mentalna zaostalost žrtve. Vršenje ovakvih delikata inspirisano je željom da se pojedinci, ili čitave grupe lica ugroze i zastraše, kako bi se osetili nebezbednim i bespomoćnim, te prinuđenim na življenje u stalnom strahu od novih napada. Posledice zločina mržnje ne ogledaju se samo u činjenici da su određeni pripadnici manjinskih grupa lišeni prava da žive spokojno, već i u narušavanju harmoničnih odnosa u široj zajednici, kojoj viktimizirani pojedinci i grupe pripadaju.

* Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, saradnik u nastavi, E-mail: bucak80@gmail.com

Definicija zločina mržnje koju je dao američki FBI glasi da su u pitanju delikti kojima se ugrožavaju i povređuju kako fizička lica, tako i materijalna dobra, a koji su motivisani, u celosti ili delimično, predrasudama u vezi sa rasom, nacionalnom i etničkom pripadnošću oštećenih, njihovim religijskim ubeđenjima, seksualnim opredeljenjima ili njihovom invalidnošću (Shively, 2005: 2). Slična definicija data je i od strane Specijalne grupe za borbu protiv zločina mržnje, oformljene u američkoj državi Masačusec, shodno kojoj su u pitanju zločini inicirani, u potpunosti ili delimično, mržnjom protiv pojedinaca zbog njihove, stvarno postojeće ili umišljene, rasne, religijske, nacionalne i polne pripadnosti ili seksualnog opredeljenja. Ovakvi zločini mogu podrazumevati napade vatrenim oružjem, podmetanje požara, psihičko zlostavljanje i verbalne pretnje.¹

Što se tiče upotrebe samog termina zločini mržnje, isti predstavlja prevod izraza koji na engleskom jeziku glasi „hate crime“. Navedeni termin upotrebljava se intenzivno širom sveta počev od 1990. godine kada je u američkom Kongresu usvojen „The Hate Crime Statistics Act“. Ovim aktom omogućeno je intenzivno prikupljanje podataka o zastupljenosti i prirodi zločina motivisanih, pre svega rasnim, predrasudama (Jacobs, Porter, 1998: 4-25). To što je navedeni termin popularisan tek 1990. godine, ne treba da nas navede na zaključak da zločini mržnje nisu bili zastupljeni, u meri dovoljnoj da pobudi interesovanje javnosti, i u periodu pre pomenute godine. Bitno je napomenuti da u predrasude koje motivišu počiniocima na zločine mržnje tokom 1994. godine biva ubrojana i invalidnost viktimiziranih lica.

¹ Evo primera nekih konkretnih zločina mržnje: najpoznatiji je slučaj ubistva britanskog tinejdžera, crne puti, Stephena Lawrenca, koga je jedne večeri tokom 1993. godine dok je čekao autobus napalo pet mladića izbovši ga noževima; u državi Vajoming u SAD dva muškarca su 1998. godine pretukla i opljačkala jednog mladića homoseksualnog opredeljenja, koga su potom vezali za ogradu, da bi nesrećni čovek preminuo pet dana kasnije usled zadobijenih povreda; i na području naše zemlje je bilo manifestovanja zločina motivisanih predrasudama, najtragičniji slučaj dogodio se u Beogradu 1997. godine, kada su dva Skinhedsa na ulici pretukla do smrti Dušana Jovanovića, trinaestogodišnjeg Roma, a ovaj gnusni zločin izazvao je buru negativnih reakcija naše sveukupne javnosti.

Pojavni oblici i etiologija zločina mržnje

U SAD se, se zahvaljujući pomenutom „The Hate Crime Statistics Act“, već duži niz godina vrše opsežna prikupljanja i analize statističkih podataka o zločinima mržnje. Tako je konstatovano, shodno podacima američkog Bureau of Justice Statistics da je u periodu od jula meseca 2000. godine do decembra meseca 2003. godine vršeno u proseku, na godišnjem nivou, oko 191.000 krivičnih dela okarakterisanih kao zločini mržnje. Da bi se otkrilo da li jedno krivično delo zaista poseduje odlike zločina mržnje, potrebno je utvrditi da je mržnja realno i manifestovana na mestu zločina. Smatra se da se mržnja iskazuje kroz verbalno izražavanje, kao i primenjivanjem različitih simbola. U periodu omeđenom datim vremenskim okvirom, zločini mržnje bili su inspirisani pre svega rasnom netrpeljivošću, dok je animozitet najređe ispoljavan prema invalidnim licima. Dalje, čak 84% od ukupnog broja izvršenih krivičnih dela spadalo je u domen nasilničkog kriminaliteta.

U anglosaksonskoj literaturi i praksi ističe se da se motivi, koji odlikuju vršenje krivičnih dela okarakterisanih kao zločini mržnje, mogu podeliti na četiri vrste:

- 1) potraga za uzbuđenjem i zabavom
- 2) odbrana-učinioci ovih krivičnih dela preduzimaju ih u pogrešnom ubeđenju da im od pripadnika manjinskih grupa pretila neka opasnost
- 3) osveta-učinioci takvih krivičnih dela žele da adekvatno reaguju na ponašanja koja tumače kao uvredljiva po sebe i sebi bliska lica
- 4) radi ispunjavanja izvesne misije-takvi napasnici imaju vrlo jaka predubeđenja i veruju da se bore za svoje ideale tako što se agresivno ponašaju, kao, na primer, pripadnici ekstremističkih desničarskih grupa (Shively, Mudford, 2007: 11).

Osobito zabrinjava to što iz prezentirane podele proizilazi da pojedini učinioci zločina mržnje pronalaze odgovarajuće načine da racionalizuju svoje kriminalno ponašanje.

Veoma slična upravo iznetoj podeli jeste i klasifikacija motiva zločina mržnje, koju opredeljuje K. Franklin. Autorka je proučavala motive napada na homoseksualnu populaciju u San Francisku. Ona konstatuje da lica homoseksualnog opredeljenja bivaju napadnuta zato što nasilnici veruju da im pretila opasnost od homoseksualaca, koje doživljavaju kao seksualne predatore. Pojedinci su ubeđeni da napadajući ova lica štite društvo od nemorala i promisku-

iteta. Postoje i drugi motivi koji navode na zločine mržnje, pa tako ima i napasnika koji maltretiraju žrtve iz puke potrebe za prekraćivanjem vremena, ili pak iz želje za samodokazivanjem i sticanjem prestiža u grupi kojoj pripadaju. Neretko će učinilac preduzeti kakav akt mržnje i da bi se povinovao kodeksu grupe u čijem je sastavu, iako to sam zapravo i ne želi (Franklin, 1998).

O posledicama sa kojima se nose žrtve zločina mržnje govore rezultati istraživanja sprovedenog u Kaliforniji u periodu od 1993. godine do 1996. godine. Istraživanje je obuhvatilo 2.300 lica homoseksualnog opredeljenja, koji su u periodu tokom pet godina neposredno pre sprovođenja datog istraživačkog projekta bili žrtve krivičnih dela iz oblasti zločina mržnje. Naime, utvrđeno je da se posledice viktimiziranih ovim delima, bitno razlikuju od posledica viktimiziranosti kakvim drugim deliktima. Žrtve su pretrpele intenzivan stres, a izgubile su nepovratno i osećaj bezbednosti u sopstvenom okruženju, što ih je učinilo ranjivim. Oštećeni su teško podnosili to što su bili napadnuti zbog odlika koje čine deo njihovog identiteta, a imali su utisak da je sredina neprijateljski nastrojena prema njima, čak i kada to realno nije bilo tako. Bitno je naglasiti da su osećanja depresije i ljutnje, bila prisutna i po protoku čitavih pet godina od momenta viktimizacije. O psihološkim posledicama govori i podatak shodno kome je tek 1/3 žrtava prijavila zločin mržnje. Istraživači cene da su psihološke posledice zločina mržnje slične i u slučajevima kada su žrtve napadnute usled dejstva kakve druge predrasude, osim predubeđenja u vezi sa homoseksualnošću (Herek, Gilis et al, 1999: 1-13). Kao što vidimo, zločini mržnje rezultiraju stvaranjem atmosfere nesigurnosti i straha u viktimiziranih lica, ali isto tako izazivaju i disharmoniju u čitavom društvu zahvaćenom predrasudama.

Opasnost zločina mržnje bazira se i na pretpostavci da svako može postati žrtva, jer je kod ovih zločina nebitno koja individua konkretno biva pasivni subjekt pri izvršenju delikta. Naime, žrtva se ne odabira zbog toga što je učinilac dobro poznaje, ili zato što joj zamera zbog nekih njenih ličnih karakteristika, stavova ili postupaka. Naprotiv, zločin mržnje obično podrazumeva da je žrtva odabrana nasumično, prosto zato što je pripadnik kakve rasne, verske ili bilo koje druge manjinske grupe. Ukoliko učinilac zločina mržnje, recimo, ima potrebu da iskali svoj bes i prezir prema vernicima jedne religije, bilo koji verski sledbenik datog opredeljenja poslužiće toj svrsi. Sa druge strane, pomenimo i zaključke formulisane na osnovu podataka British Crime Survey iz 2000. godine, shodno kojima je oko 40% rasno motivisanih zločina izvršeno od strane učinilaca poznatih oštećenima, dok su oštećeni dobro poznavali lica koja su ih napala u 7% slučajeva (Mason, 2005: 837-859). Ako i prihva-

timo mogućnost da se žrtva i učinilac neretko poznaju, odnosno da zločinima mržnje bivaju viktimizirani pojedinci iz bližeg okruženja napasnika, utoliko je intrigantniji odgovor na pitanje šta je uzrok vršenja ovih krivičnih dela.

Da bismo proniknuli u suštinu zločina mržnje moramo razjasniti iz čega potiče mržnja, kao najnegativnije osećanje prema ljudima koji nas okružuju. Zapravo, u literaturi pronalazimo i mišljenja shodno kojima se zločini mržnje odlikuju pre jakim predrasudama u svesti učinilaca ovih krivičnih dela, nego odistinskom mržnjom prema pripadnicima manjinskih grupa, ili uopšteno prema ljudima koji se razlikuju. Tako bismo, po mišljenju eminentnog američkog psihologa G. Allporta autora dela *The Nature of Prejudice*, predrasudu mogli odrediti kao osećaj ogorčenosti prema izvesnoj osobi i bezrazložno osuđivanje te individue. Onaj ko se drži predrasuda nepokolebljivo stoji iza njih, i nikako nije spreman da kritički preispita svoj stav. Napasnik je ubeđen da je osoba prema kojoj gaji predrasude i sama zaslužna za njegova negativna osećanja spram nje, što mu istovremeno omogućava da ne krivi samog sebe zbog toga što udovoljava sopstvenim niskim pobudama (Jacobs, Porter, 1998: 13). Slepno verovanje u predrasude omogućava pojedincu da se oseća nadmoćno, da uzdigne nivo sopstvenog samopoštovanja, ili pak, da okrivi pripadnike grupa koje mrzi za socioekonomske probleme koji ga opterećuju. Tako, na primer, učinioci zločina mržnje pravdaju svoje postupke time što sebe smatraju uskraćenim, i to zbog privilegija koje pripadnici pojedinih rasa i nacija uživaju pri upisivanju u škole ili pri zapošljavanju. Nikola Rot konstatuje da je neodustajanje od predrasuda korisno u realizovanju dve funkcije. Sa jedne strane, ono omogućava pojedincu da se uklopi i bude prihvaćen u grupi koja je pobornik date predrasude, a sa druge strane obezbeđuje naglašavanje vlastite vrednosti, podvlačenjem inferiornosti pripadnika neke druge grupe (Rot, 1974: 104).

Nekada će običaji i kultura koji se neguju u datoj društvenoj sredini doprijeti razvijanju sklonosti ka zločinima mržnje. Neretko se dešava da deca odrastajući, svakodnevno slušaju stereotipne priče shodno kojima su pripadnici različitih verskih ili nacionalnih grupa prosti, primitivni, glupi, prljavi, škrti, sklони krađi i neradu. Ako osoba stasava okružena odraslima kojima je svojstveno nepoštovanje ljudi koji se razlikuju od njih samih, usvojiće istovetne stavove i to kao nešto potpuno prirodno i prihvatljivo. Opšte je poznato da sasvim mala deca različitih rasnih i nacionalnih pripadnosti mogu da uživaju u međusobnim harmoničnim odnosima i zajedničkoj igri, dok formiranje predrasuda nastupa tek sa njihovom daljom socijalizacijom i kroz kontakte sa odraslima.

Psihoanalitičari smatraju da predrasudama mogu biti opterećene individue koje se inače odlikuju nekim patološkim karakteristikama ličnosti, ali i osobe zdravog mentalnog sklopa, koje se slepo drže svojih stavova i nisu spremne da se razvijaju i da uče kroz sticanje novih iskustava. Zato je nužno rasteretiti ljude od različitih neosnovanih predubeđenja, koja ih navode na takva nepoželjna osećanja, kao što je to, bez svake sumnje, mržnja. Tako je, na primer, široko zastupljen stav da su svi ljudi homoseksualnog opredeljenja degenerisani, da predstavljaju opasnost po okolinu, ali i da kontrolišu političare i medije zahvaljujući enormnim svotama novca kojima raspolažu. Popularisanje opisanih stavova lako dovodi do omraženosti pripadnika ove populacije, pa čak i do tako ekstremnih mišljenja shodno kojima homoseksualce treba fizički eliminisati (Young-Bruehl, 2003: 152-159).

Što se tiče oblika u kojima se ispoljavaju zločini mržnje videli smo da oni mogu drastično da se razlikuju, te da se mogu manifestovati u, bar prividno benignijim formama, kao što su vređanje i verbalne pretnje, do tako drastičnih oblika, kao što su nanošenje teških telesnih povreda, pa i ubistvo. Postavlja se pitanje da li postoji potreba za uvođenjem posebnih krivičnih dela, kojima bi se izdvojeno inkriminirala ona ponašanja koja krivični zakoni i inače zabranjuju, s tim što bi im osobenost davala motivisanost određenim predubeđenjima spram viktimiziranih. Ima osnova i stanovište da je dovoljno uz već postojeća krivična dela na načelan način predvideti otežavajuću okolnost koja obezbeđuje strožije kažnjavanje, ukoliko su dela preduzeta zbog motivisanosti predrasudama. Videćemo da su u praksi zastupljene obe alternative.

U krivičnim zakonima pojedinih zemalja predviđena su posebna krivična dela kojima se inkriminišu one radnje koje ugrožavaju prava različitih manjinskih grupa. Tako je u mađarskom krivičnom zakonu u čl. 174/b propisano krivično delo naslovljeno kao „nasilje protiv člana nacionalne, etničke, rasne ili religijske grupe“. Zakon propisuje da ovo krivično delo vrši onaj ko napadne osobu ili je prinudi da nešto učini ili trpi, a iz razloga što žrtva pripada određenoj rasnoj, nacionalnoj, etničkoj ili verskoj grupi. Teži oblik istog krivičnog dela, za koji je predviđena kazna do osam godina zatvora, čini lice koje pri izvršenju osnovnog oblika primeni silu, upotrebi oružje, nanese tešku povredu žrtvi ili je muči, kao i ukoliko je došlo do udruživanja radi vršenja ovakvih krivičnih dela. Sa druge strane, u nekim državama se predviđa krivičnim zakonom da će se, u slučaju da se već postojeći oblici krivičnih dela izvrše zbog motiva u vezi sa predrasudama, to ceniti kao otežavajuća okolnost. Tako, na primer, austrijski krivični zakon u čl. 33 predviđa da će se rasna mržnja i ksenofobija uvek tre-

tirati kao otežavajuća okolnost, i to bez obzira na konkretan oblik krivičnog dela o kome je reč.

Proizilazi da pojedine države propisuju posebna krivična dela kojima se manifestuju zločini mržnje, dok zakoni nekih drugih zemalja predviđaju kao otežavajuću okolnost motivisanost učinilaca kakvom predrasudom ili, pak, određuju kao krivično delo preduzimanje svake one radnje koja služi izazivanju ili podsticanju mržnje zasnovane na predrasudama.

Suzbijanje zločina mržnje

Očigledno je da su zločini mržnje izuzetno kompleksna pojava, te da, zbog društvene opasnosti koju podrazumevaju, treba pružiti adekvatnu pažnju njihovom proučavanju. Moramo biti svesni da nisu samo pojedine grupe lica izložene riziku da budu viktimizirane, jer ne postoji nikakva sveobuhvatna i iscrpna lista predrasuda koje navode na vršenje ovih krivičnih dela. Naime, predrasude se mogu razviti i manifestovati prema svakom onom licu koje se na neki način razlikuje bilo od napasnika, bilo od grupe kojoj ovaj pripada.

Ipak, smatramo da je ispravan stav našeg zakonodavca koji nije predvideo posebna krivična dela kojima bi se manifestovali upravo zločini mržnje, niti je na načelan način predvideo postojanje kakve otežavajuće okolnosti koja bi se ticala motivisanosti učinioca predrasudama u vezi sa ličnim odlikama žrtava pojedinih krivičnih dela. Nalazimo da ne postoji opravdan razlog zbog koga bi bilo koja lica trebalo pozitivno diskriminisati, pa tako ni po osnovu pripadnosti manjinskim rasnim, nacionalnim i verskim grupa. Cenimo da ni drugačije seksualno opredeljenje, ili bilo koja druga osobenost koja nas izdvaja od ostalih, nije opravdan osnov niti za kažnjavanje, niti za privilegovanje pojedinaca. Izdvajanjem bilo kojih grupa lica upućujemo poruku da postoji neka suštinska razlika između krivičnih dela izvršenih prema različitim licima, iako bi, bar u očima zakona, svi morali biti jednaki. U skladu sa navedenim i Ustav Republike Srbije (Službeni glasnik RS br. 83/06) zabranjuje diskriminaciju po bilo kom osnovu, a osobito po osnovu: rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog ubeđenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti i psihičkog ili fizičkog invaliditeta. Sledstveno rečenom, u našem Krivičnom zakoniku (Službeni glasnik RS br. 85/05) nije predviđeno strožije kažnjavanje u slučaju da je oštećeni pojedinim krivičnim delima, na primer teškom telesnom povredom ili silovanjem, pripadnik kakve rasne, verske ili

koje druge, manjinske grupe. Međutim, Krivični zakonik u čl. 128 predviđa krivično delo povrede ravnopravnosti, kao jedno od krivičnih dela protiv sloboda i prava čoveka i građanina. Ovo krivično delo vrši lice koje uskrati ili ograniči građaninu prava garantovana Ustavom i zakonom, ili mu, pak, daje povlastice ili pogodnosti, rukovodeći se pri tom građaninovom nacionalnom ili etničkom pripadnošću, rasom, veroispovešću, političkim ili drugim ubeđenjem, polom, jezikom, obrazovanjem, društvenim položajem, socijalnim poreklom, imovnim stanjem ili kakvim drugim ličnim svojstvom. Teži oblik istog krivičnog dela čini službeno lice koje opisane radnje preduzima u sklopu vršenja službe.

Sa druge strane, Krivični zakonik RS u čl. 317 predviđa i krivično delo izazivanja nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti, u grupi krivičnih dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti države, čime je jasno manifestovano kakav se značaj pridaje življenju u duhu opšte tolerancije, ravnopravnosti i poštovanja međusobnih različitosti. Osnovni oblik ovog krivičnog dela čini ono lice koje izaziva ili raspiruje nacionalnu, rasnu ili versku mržnju ili netrpeljivost među narodima ili etničkim zajednicama, koje nastanjuju Srbiju. Što se tiče netrpeljivosti, zakonodavac, kao što vidimo, ne toleriše iniciranje i popularisanje iste, iako netrpeljivost podrazumeva negativno osećanje slabijeg intenziteta u odnosu na osećanje mržnje. No, i mržnja i netrpeljivost pripremaju teren za ekscenarna ponašanja prema pripadnicima određenih naroda i etničkih zajednica (Stojanović, 2006: 689). Teži oblik dela zastupljen je u slučaju kada su mržnja i netrpeljivost izazivane, ili raspirivane, prinudom, zlostavljanjem, ugrožavanjem sigurnosti, izlaganjem poruzi simbola date nacionalne, etničke ili verske grupe, te oštećenjem tuđih stvari i skrnavljenjem spomenika i grobova. Za najteži oblik istog krivičnog dela propisana je kazna zatvora od dve do deset godina, a on postoji u slučaju kada je mržnja izazivana, ili raspirivana, putem zloupotrebe položaja ili ovlašćenja, ili pak ukoliko su nastupili nered, nasilje ili druge teške posledice po zajednički život naroda, nacionalnih manjina i etničkih grupa Srbije.

Postavlja se pitanje kako društvo može da se zaštiti od mržnje, koja je i pored danas dostignutog nivoa civilizacijskog razvoja i dalje itekako prisutna. Puko zaoštavanje kaznene politike spram učinilaca krivičnih dela motivisanih predrasudama neće biti dovoljno za rešavanje postojećih problema. Upravo na ovom mestu dolazimo do problema govora mržnje, putem koga se popularišu i jačaju predrasude. Slažemo se sa stanovištem Jovana Ćirića koji smatra da je govor mržnje neretko prethodnica zločina mržnje (Ćirić, 2006: 199). Međutim, problem govora mržnje otvara i kompleksne probleme u vezi sa garantovanjem slobode mišljenja i izražavanja. Ustav Republike Srbije zabranjuje svako

izazivanje i podsticanje rasne, verske, nacionalne ili kakve druge neravnopravnosti, mržnje i netrpeljivosti, te bi garantovanje poštovanja tog načela trebalo da bude istovremeno i mera kojom će se eventualna cenzura limitirati. Svakako, mnogo je lakše formulisati načela ravnopravnosti i slobode izražavanja, nego omogućiti njihovu faktičku simbiozu u svakodnevnom životu.

Borba protiv zločina mržnje zahteva osmišljavanje kompletne strategije koja će se postepeno sprovoditi na neprekidan i trajan način, i koja zahteva mnogo više od puke proklamacije načela jednakosti svih građana. Na ovom mestu nećemo se upuštati u komentarisanje odredaba Zakona o zabrani diskriminacije (Službeni glasnik RS br. 22/09), imajući u vidu da primena istog još nije otpočela. U svakom slučaju, verujemo da je potrebno popularisanje demokratskih vrednosti i opšte tolerancije. U tom cilju nužno je edukovati građane putem skupova, tribina i kroz sve druge pogodne forme, koje će omogućiti da što veći broj ljudi bude upoznat sa ovom problematikom. Angažovanje na jačanju svesti o potrebi poštovanja svake individue mora biti sve intenzivnije i dopreti do svakog pojedinca, jer i oni koji propagiraju predrasude danas imaju priliku da se koriste preimućstvima savremenih sredstava komunikacije.

Znamo da nije dozvoljeno na televiziji, radiju ili posredstvom štampanih medija, prezentirati sadržaje koji popularišu raznovrsne predrasude, kao i da policija sprečava skupove koji bi bili namenjeni širenju mržnje i netrpeljivosti. Međutim, u savremeno doba tu je i internet, koji omogućava lako sticanje znanja i sveopšte širenje kulture, ali je istovremeno i pozornica na kojoj svako može da iznosi svoja ubeđenja, bez ikakve cenzure. Dovoljno je sasvim skromno predznanje iz oblasti informatičkih tehnologija, obezbeđivanje jednog personalnog računara i pristupa internetu, kako bi bilo ko stekao priliku da širokom auditorijumu prezentira svako svoje uverenje, u onoj formi i obimu za koje se opredeli po sopstvenom nahođenju. Posebnu opasnost predstavlja činjenica da deca u sve ranijem uzrastu pristupaju internetu, i to bez roditeljskog nadzora. Stoga se u pojedinim državama preduzimaju tehničke mere za suzbijanje govora mržnje u ovom virtuelnom svetu. Temom mržnje na internetu bavili su se i učesnici konferencije održane u Otavi, u decembru 2005. godine u organizaciji Kanadskog odbora za ljudska prava (the Canadian Human Rights Commission), kada je konstatovano da ovaj problem zahteva značajnu pažnju, jer predstavlja odistinsku pretnju poštovanju ljudskih prava.²

² Više o zaključcima sa konferencije na: http://www.chrc-ccdp.ca/pdf/HateOnInternet_bil.pdf, pristupljeno 27.02.2009. godine

Moramo biti svesni činjenice da i u savremeno doba pojedincima pretil opasnost samo zbog toga što se na neki način razlikuju od većine, što upravo naglašava značaj uzdizanja svesti o poštovanju i slobodnom manifestovanju individualnosti svakog čoveka. Dodatno nas obeshrabruje saznanje da razlog za agresivne ispade, u naše vreme napretka kulture i nauke, više ne mora biti samo pripadnost manjinskoj nacionalnoj ili verskoj grupi, ili pak homoseksualnom opredeljenju, već i invalidnost, pa čak i duševna bolest i zaostalost. Nije dovoljno reagovati samo putem krivičnopравnih mehanizama, jer je nužno izražavanje sveopšte društvene osude prema svim onim aktima koji nas onemogućavaju da živimo bezbedno i dostojanstveno, bez obzira na to kakva su naša ideološka i verska ubeđenja, koliko smo drugačiji od drugih, ili kakvog smo porekla.

Literatura

- Čirić, J. (2006) Govor mržnje, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 3, str. 199 -223
- Franklin, K. (1998) *Psychosocial Motivations of Hate Crimes Perpetrators*, rad prezentiran na godišnjoj konferenciji Američke asocijacije psihologa od 1998. godine, http://eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/16/f0/8f.pdf , pristupljeno 27.02.2009. godine
- Herek, G, Gillis, J. et al (1999) *Psychological sequel of hate crime victimization among lesbian, gay, and bisexual adults*, *Journal of consulting and clinical psychology*, <http://psychology.ucdavis.edu/rainbow/html/violence.pdf>, pristupljeno 03.03.2009. godine
- Jacobs, J, Porter, K. (1998) *Hate Crimes: Criminal Law & Identity politics*. Oxford
- Mason, G. (2005) Hate crime and the image of the stranger, *The British Journal of Criminology*, 45, str. 837-859
- Rot, N. (1974) Rasne i etničke predrasude u Ž. Gavrilović (ed) *Rasizam, rase i rasne predrasude*. Beograd: Savremena administracija
- Shively, M. (2005) *Study of Literature and Legislation on Hate Crime in America*, final report submitted to the National Institute of Justice. Washington
- Shively, M, Mulford, C. (2007) Hate Crime in America – the Debate Continues, *National Institute of Justice Journal*
- Stojanović, Z. (2006) *Komentar Krivičnog zakonika*. Beograd: Službeni glasnik.
- Young-Bruehl, E. (2003) Homophobia: a diagnostic and political manual in D. Moss (ed) *Hating in the First Person Plural*. New York

MILICA KOVACEVIC

Hate crimes

There is not much interest for the subject of hate crime in our literature. In the article, the author defines hate crime, based on the facts mainly from the Anglo-saxon literature, and tries to explain the origin of prejudice. There is a description of factors which can be the cause for these crimes to occur. The author highlights the importance of preventing bias motivated crime. The article ends with some propositions about how to fight hate crimes.

Key words: hate crime, prejudice, victimization, intolerance, hate speech